

สำนวนแมวเหมียว

ว่าด้วยสำนวนไทยที่มีแมวเข้าไปเกี่ยวข้อง

โดย...นาย ฐปนวิวัฒน์ คามะวัน 5706520250

สำนวนไทยเป็นรูปแบบของการใช้ภาษาอย่างหนึ่งที่มีความสำคัญต่อการใช้ภาษาของคนไทยมาอย่างยาวนาน สำนวนเป็นลักษณะของการประดิษฐ์ถ้อยคำขึ้นมาใช้ในความหมายที่ต่างออกไป ใช้ถ้อยคำน้อย แต่มีเนื้อความมาก กล่าวคือ ไม่ได้พูดกันแบบตรงๆ แต่สามารถเข้าใจความหมายได้อย่างลึกซึ้งและรวดเร็ว ดังที่ ไชยสิริปราโมทย์ อยุธยา (2529, น.4) ได้ให้ความหมายของสำนวนไว้ว่า “สำนวน หมายถึง ถ้อยคำที่มีความหมายตรงไปตรงมาตามตัวอักษรหรือแปลตามรากศัพท์ แต่เป็นถ้อยคำที่มีความหมายอย่างอื่น คือเป็นชั้นเชิงให้ชวนคิด ซึ่งอาจจะเป็นในเชิงเปรียบเทียบหรืออุปมาอุปมัย” การใช้ถ้อยคำในเชิงเปรียบเทียบหรืออุปมาอุปมัยนี้ก็มักจะได้คำเปรียบมาจากสิ่งแวดล้อมใกล้ตัว โดยมีที่มาจากหลายมูลเหตุ เช่น มาจากธรรมชาติ มาจากประเพณีและความเชื่อ มาจากศาสนา ตลอดจนปรากฏการณ์หรือเรื่องแปลกๆที่เกิดขึ้น เป็นต้น

ในสำนวนไทยเราจะพบชื่อสัตว์มากมาย และมักจะเป็นสัตว์ที่มีความใกล้ชิดหรือมีความผูกพันกับคนไทย เช่น สนุข ไก่ ช้าง งู เสือ ปลา เป็นต้น **“แมว”** ถือเป็นสัตว์อีกชนิดหนึ่ง ที่เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งในสำนวนไทย เนื่องจากคนไทยมีวิถี

ชีวิตที่ผูกพันใกล้ชิดกับแมวมาตั้งแต่โบราณ ดังจะเห็นได้จากการนำมาเป็นสัตว์เลี้ยงในบ้าน ดังที่เหมพันธ์ เหมวรรณ (2542, น.22) ได้กล่าวไว้ว่า “คนไทยเลี้ยงแมวมาตั้งแต่โบราณกาล มีการแต่งตำราแมวไทยไว้เก่าแก่ที่สุดเป็นสมุดข่อยบอกลักษณะแมวดีไว้ 17 ชนิด และแมวให้โทษอีก 6 ชนิด” นอกจากนี้แมวยังเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของประเพณีและความเชื่อต่างๆของไทย ดังที่สุวรรณา พรหมทอง (2542, น.10) ได้กล่าวถึงความเชื่อที่เกี่ยวกับแมวไว้ดังนี้

“แมวเป็นสัตว์ที่เชื่อว่าเป็นมงคลและไม่เป็นมงคล คนสมัยก่อนเห็นแมวเป็นสัตว์ป่า ปราดเปรียว ว่องไว เดินย่องแผ่วเบา กลางคืนตาลุกวาวน่ากลัว ทั้งยังส่งเสียงร้องหง่าวๆ ฟังแล้วโหยหวน จึงคิดเอาเองว่าแมวเป็นผีสิงและเป็นสัญลักษณ์ของความชั่วร้าย แต่ในขณะเดียวกันแมวเป็นสัตว์ที่สง่างาม รักสะอาด ฉลาด ช่วยปราบหนูและงู คนโบราณจึงว่าแมวเป็นสัตว์มงคล และเชื่อกันว่าการฆ่าแมวนั้นบาปหนักหนาเท่ากับฆ่าเณร

ผู้เลี้ยงแมวนอกจากเลี้ยงเพราะความน่ารักน่าชังของแมวแล้ว ยังผนวกกับความเชื่อตั้งแต่ครั้งโบราณที่เล่าถึงพลังอำนาจประหลาดมหัศจรรย์ของแมวไว้มาก คนรักแมวและเลี้ยงแมวหลายคนเชื่อว่าแมวหยั่งรู้เหตุการณ์ล่วงหน้าและทำนายดินฟ้าอากาศได้ด้วยพฤติกรรมอาการต่างๆ...นอกจากนี้ยังเชื่อว่าถ้าแมวตายให้นำไปฝังในบริเวณบ้าน แล้วขุดเอากระดูกใส่หม้อเก็บไว้จะบันดาลโชคให้กับเจ้าของ”

นอกจากความเชื่อแล้วหลายประเพณีของไทยก็ยังมีแมวเข้ามาเกี่ยวข้อง ดังที่ เสฐียรโกเศศ (2551, น.141) ได้กล่าวถึงแมวที่เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของประเพณีดังนี้

“เรื่องแมวในคติของเราก็ไม่สูญผิดอะไรกับคติของชาติต่างๆ ที่เล่ามาข้างต้น เช่น เวลาจะเอาเด็กลงอุ้หรือลงเปล ต้องเอาแมวใส่เปลและแกว่งไกวสามครั้งเสียก่อนจึงเอาเด็กลงเปลได้ ในขณะที่ปูที่นอนป่าวสาว ผู้ปูต้องมีแมวคราว(แมวขนาดใหญ่ชนิดพ่อเต่า)ไปไว้ในห้องด้วยเพื่อเอาเคล็ดที่ว่า ให้อยู่เรือนเหมือนก้อนเส้า ให้เฝ้าเรือนเหมือนแมวคราว”

แม้แต่ในประเพณีท้องถิ่น “แมว” ก็ยังมีบทบาทในพิธีกรรมอีกด้วย ดังจะเห็นได้จาก พิธีแห่นางแมวขอฝนของชาวอีสานที่จะใช้แมวเพศเมียสีดำหรือแมวสีสวาดแห่วนรอบหมู่บ้าน เนื่องจากมีความเชื่อว่า “เป็นแมวแห่งโชคลาภ... เชื่อกันว่าสีขนคล้ายสีของเมฆอันเป็นที่มาของฝน อันสร้างคามอุดมสมบูรณ์แก่ชาวไร่ชาวนา ตาที่เป็นสีเขียวหรือเหลืองอำพันนั้นเปรียบเสมือนความเขียวขจีของกล้าข้าวในนา” (เหมยพันธ์ เหมวรรณันท์, 2542, น.22)

จากที่กล่าวมาข้างต้นจะเห็นว่าแมวมีความผูกพันกับคนไทยมาอย่างยาวนาน ทั้งในแง่ของการนำมาเป็นสัตว์เลี้ยงในบ้าน การมีความเชื่อและประเพณีต่างๆ ที่มีแมวเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งในพิธีกรรม ด้วยเหตุนี้คงจะไม่ใช้เรื่องแปลกอะไรที่แมวจะเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งในสำนวนไทย เพราะสำนวนโดยส่วนใหญ่ก็มักจะมีมูลเหตุมาจากการนำสิ่งใกล้ตัวมาเปรียบเปรยดังที่กล่าวไว้แล้วข้างต้น จึงเป็นที่มาของบทความนี้

ผู้เขียนมุ่งจะศึกษาสำนวนที่มีแมวเข้ามาเกี่ยวข้อง โดยมีจุดประสงค์เพื่อวิเคราะห์ว่าแมวในสำนวนไทยสะท้อนถึงวัฒนธรรมไทยอย่างไร และรวบรวมสำนวนที่มีแมวเอาไปเอี่ยว ในที่นี้ผู้เขียนรวบรวมสำนวนได้ทั้งหมด 33 สำนวน ดังนี้

ลำดับ	สำนวน
1.	กินบนเรือนชั้นบนหลังคา
2.	กินเป็นแมวมดม
3.	แกงจืดจึงรู้คุณเกลือ หนูกัดเลื้อยจึงรู้คุณแมว
4.	กลัวเหมือนหนูกกลัวแมว
5.	ขี้แล้วกลบเป็นแมว ขี้แล้วแจวเป็นหมา
6.	จับแมวแจวเรือ จับเสือโกณา
7.	ใช้แมวไปขอไฟ ใช้ปลาไหลไปลงรู
*8.	ใช้แมวเฝ้าปลาย่าง
9.	ชื่อเหมือนแมวนอนหวอด
10.	ตื่นแมว
11.	ที่เท่าแมวดิ้นตาย
12.	ปึงปลาประชิดแมว
13.	ปิดประตูตีแมว
14.	เป็นหนูเป็นแมว
15.	เปี้ยกเหมือนเหี้ยกแมว
*16.	ฝากปลาย่างไว้กับแมว
*17.	ฝากเนื้อไว้กับเสือ ฝากปลาไว้กับแมว
18.	พวกหนูคู้ขยชะ พวกแมวทิ้งขยชะ
19.	แมวเก้าชีวิต
20.	แมวขโมย
21.	แมวนอน จับหนูไม่ได้
22.	แมวพึ่งพระ
23.	แมวมอง
24.	แมวไม่อยู่ หนูรำเริง
25.	แมวห้าหมาหก
*26.	แมวเห็นปลาย่าง
27.	แมวหวงก้าง
28.	มอมเป็นแมว
29.	ยื่นหมูยื่นแมว
30.	ย้อมแมวขาย
31.	หน้ามอมเป็นแมวคราว

32.	หลอกแมวให้กินขิง หลอกลิงให้กินข้าว
33.	อยู่เรือนเหมือนก้อนเส้า ฝ้าเรือนเหมือนแมวคราว

***สำนวนที่มีเครื่องหมาย(*) กำกับหน้าข้อคือสำนวนที่มีความใกล้เคียงกันทั้งในด้านของถ้อยคำและความหมาย ทั้งนี้ผู้เขียนพิจารณาแล้วสำนวนเหล่านี้ยังมีความหมายต่างกันอยู่บ้าง สำหรับบทความนี้ผู้เขียนได้แบ่งหมวดหมู่สำนวนที่เกี่ยวข้องกับแมวไว้ 4 กลุ่มตามลักษณะที่มาของสำนวน ดังนี้

1. สำนวนที่มาจากพฤติกรรมของแมว

สำนวนโดยส่วนใหญ่มักจะมาจากพฤติกรรมหรือลักษณะของแมว พบมากถึง 23 สำนวน ผู้เขียนได้แบ่งเป็น 4 กลุ่มโดยพิจารณาในแง่การนำมาใช้สื่อความหมาย ดังนี้

1.1 สำนวนที่มาจากพฤติกรรมที่ไม่ดีของแมว หรือนำแมวมาเปรียบในแง่ลบ คือ การนำพฤติกรรมของแมวมาสื่อความหมายในทางที่ไม่ดี เป็นสิ่งที่ไม่ควรเอาเยี่ยงอย่าง พบ 13 สำนวน ได้แก่

กินบนเรือนชั้นหลังคา- “สำนวนนี้หมายถึง อាកารของแมวที่ไม่ดี กินแล้วไม่ชี้ตามธรรมดา กลับไปขึ้นบนหลังคา ซึ่งนับว่าเป็นเสียดเราจึงเอามาเปรียบเทียบกับคนที่อาศัยคนอื่นอยู่ในบ้าน แล้วทำอะไรอย่างใดอย่างหนึ่งให้เกิดเรื่องไม่ดีขึ้นในบ้าน ทำให้เจ้าของบ้านต้องเดือดร้อนเสื่อมเสีย เรียกเป็นสำนวนว่า “กินบนเรือนชั้นหลังคา” คือ เนรคุณเจ้าของบ้าน” (กาญจนานาคพันธุ์, 2522, น.74)

กินเป็นแมวดม- “หมายความว่า กินน้อย” (สำนักงานราชบัณฑิตยสภา, 2557) ผู้เขียนสันนิษฐานว่าน่าจะมาจากพฤติกรรมของแมวที่กินน้อย เนื่องจากแมวเป็นสัตว์กินเนื้อ แต่คน

เลี้ยงเวลาให้อาหาร มักจะให้เนื้อผสมข้าว ตัวอย่างเช่น ข้าวคลุกปลา แต่โดยส่วนใหญ่ก็มักจะทำให้ข้าวมากกว่าปลา แมวคงเลือกกินปลามากกว่าจะกินข้าว จึงเหลือข้าวไว้มาก จึงเป็นที่มาว่า กินเป็นแมวดม

*ใช้แมวฝ้าปลา- “หมายความว่า ให้หญิงชายที่มีแนวโน้มจะชอบพอกันอยู่ใกล้กันก็อาจจะทำให้เกิดเรื่องไม่ดีไม่งามขึ้นมาได้” (สำนักงานราชบัณฑิตยสภา, 2557)

ชื่อเหมือนแมวนอนหวด, ชื่อเป็นแมวนอนหวด- “สำนวนนี้มีความหมายว่า ทำเป็นชื่อแต่คดโกง ไร้ใจไม่ได้ กล่าวคือ ชื่อแต่ซ่อนความเจ้าเล่ห์หรือความปราดเปรียวไว้ภายใน จึงมักจะใช้เป็นคำพูดในเชิงประชด...ปรกติแมวจะมีอาการซึมเซาง่วงนอนในเวลากลางวัน และมักจะนอนขดอยู่ในที่แคบๆ เช่น ในหวด ในซอกตู้ แต่พอถึงเวลากลางคืน แมวก็จะปราดเปรียวว่องไว เพราะเป็นเวลาออกหากิน เวลาแมวนอนในหวด ซึ่งเป็นภาชนะดินเผา รูปร่างคล้ายไห ใช้สำหรับนั่งข้าวเหนียว ตัวของแมวจะขดไม่ตรง จึงนำมาเปรียบเทียบกับคนที่คิดว่าชื่อเหมือนแมวนอนหวดหรือชื่อเป็นแมวนอนหวด” (ราชบัณฑิตยสถาน, 2551, น.47-48)

*ฝากเนื้อไว้กับเสือ ฝากปลาไว้กับแมว หมายถึง “ฝากสิ่งใดสิ่งหนึ่งกับคนที่ชอบสิ่งนั้น ย่อมสูญหายได้ง่าย ไร้วางใจคนที่ไม่ควรไว้วางใจ” (ไขสิริ ปราโมช ณ ออยุธยา, 2529, น.67)

*ฝากปลาไว้กับแมว- สำนวนนี้หมายถึง “ธรรมชาติของแมวนั้นชอบกินปลามาก ไม่ว่าจะ เป็นปลาสดหรือปลาแห้ง การที่บอกแมวว่า “ให้ฝ้าปลาไว้ให้ด้วย” ก็เท่ากับบอกมันว่า “กินปลาอย่างเสียนะ” นั่นเอง สำนวนนี้มักใช้มากเกี่ยวกับการที่ฝากให้เพื่อนเจ้าชู้ดูแลคู่รัก หรือเมียสาวสวยไว้ให้ตน ขณะที่ตนต้องออกไป

ไกลและเป็นเวลานานๆ” (บุญศิริ สุวรรณเพ็ชร, 2538, น.216)

แมวขโมย- “หมายความว่า คนขี้ขโมย แมวขโมยแต่ก่อนเขาใช้กับแมวที่มันมาขโมย ขโมยปลาขโมยอะไรก็แล้วแต่ แต่ตอนหลังแมวขโมยก็หมายถึงคนที่อาจจะไปลักลอกเป็นชู้กัน เวลาเจ้าของเขาไม่อยู่ ก็เรียกคนนั้นว่าแมวขโมย” (สำนวนไทยที่เกี่ยวกับแมว, 2557)

แมวนอน จับหนูไม่ได้- สำนวนนี้นำพฤติกรรมความขี้เกียจของแมวมาเปรียบกับคนเกียจคร้านการงาน มักปล่อยโอกาสให้ผ่านเลยไปดังที่ สุทธิ ภิบาลแทน (2539, น.260) ได้เขียนเป็นคำโคลงไว้ดังนี้

“แมวนอนหนูก้าออก จากรู
แมวหลับยอมจับหนู ไม่ได้
คนขี้เกียจนอนดู โอกาส ผ่านแฮ
ไม่อาจแสวงทรัพย์ไว้ ก่อเคื้อแก่ตน”

แมวห้าหมาหก- หมายถึง “แมวออกลูกครอกหนึ่งห้าตัว” (อุทัย ไชยานนท์, น.71) มองว่าเป็นสิ่งไม่ดี เนื่องจากสันนิษฐานไว้ว่า การที่แมวออกลูกหลายตัวจะเป็นภาระต่อผู้เลี้ยง

*แมวเห็นปลาอย่าง- หมายถึง “ผู้ที่พบสิ่งที่ชอบ ย่อมไม่ปล่อยให้ผ่านไป ตัวอย่าง พวกเธอนี้เหมือนแมวเห็นปลาอย่าง พอเห็นสาวๆเป็นต้องเข้าไปหาทันที” (กระทรวงศึกษาธิการ, 2543, น. 226-227)

แมวหวงก้าง, หวงเหมือนแมวหวงก้าง- หมายถึงหวงหรือกันท่าคนอื่นในสิ่งที่ตนได้ใช้ประโยชน์แล้วหรือใช้ประโยชน์ไม่ได้ ดังที่ สุทธิ ภิบาลแทน (2539, น.261) ได้เขียนโคลงไว้ ดังนี้

“หวงสิ่งซึ่งไม่ได้ แก่ตน
ไม่คิดถึงสิทธิ์คน อื่นบ้าง
ใจแคบคิดอกุศล ไม่เผื่อ แผ่นนา
เหมือนกับแมวหวงก้าง อิ่มแล้วนั่งกุม”

มอมเป็นแมว- สำนวนนี้หมายถึง สกปรกมอมแมมเหมือนแมว “สาเหตุที่เปรียบเทียบความขมุกขมอมและสกปรกเหมือนแมว ก็เพราะแมวเป็นสัตว์ที่ชอบอยู่ในที่อบอุ่น ในสมัยก่อนแมวมักจะอยู่ในครัว นอนในเตาไฟที่ดับแล้วจึงคลุกกับขี้เถ้า บางครั้งก็นอนในกองถ่านป่น ๆ และแมวไม่ชอบน้ำ ไม่ชอบอาบน้ำ คนจึงเห็นว่าแมวขมุกขมอม” (สำนักงานราชบัณฑิตยสภา, 2557)

หน้ามอมเป็นแมวคราว- “แมวคราวเป็นแมวตัวผู้ที่มีขนาดใหญ่ ทำทางดูร้ายและไม่ขี้อวดเหมือนแมวอื่น ๆ หน้ามอมเป็นแมวคราวจึงเป็นการเปรียบเทียบเปรยว่า หน้าตามอมแมมสกปรกแล้วยังดูน่ากลัวอีกด้วย” (สำนักงานราชบัณฑิตยสภา, 2557)

ยื่นหมุยยื่นแมว- หมายถึง “แลกกันโดยต่างฝ่ายต่างให้และรับในเวลาเดียวกัน มีสำนวนที่ให้ความหมายใกล้เคียงกันและบางครั้งบางเหตุการณ์อาจใช้แทนกันได้ อีกสำนวนหนึ่งก็คือ “หมุยไปโก่มา” ซึ่งมีความหมายว่า ถ้อยที่ถ้อยตอบแทนกัน หรือให้สิ่งของแลกเปลี่ยนหรือตอบแทนซึ่งกันและกัน ต่างกันกับ “ยื่นหมุยยื่นแมว” อยู่นิดเดียวตรงที่ว่า ยื่นหมุยยื่นแมวกำหนดให้และรับในเวลาเดียวกันเท่านั้น เช่น ฝ่ายหนึ่งส่งให้ อีกฝ่ายหนึ่งอีกฝ่ายหนึ่งก็ต้องส่งตอบในเวลาแทบจะทันทีขนาดขณะนั้น” (ดุษฎี เมธิตานนท์, 2548, น. 257-258) จากความหมายข้างต้นผู้เขียนมองว่าแมวเป็นสัตว์ที่น้อยค่าเมื่อเทียบกับหมูที่มีคุณค่ามากกว่า จึงเป็นเหตุที่ว่าจะต้องให้และรับในเวลาเดียวกัน สำนวนนี้จึงเป็นการนำแมวมาสื่อความหมายในแง่ลบ

1.2 สำนวนที่มาจากพฤติกรรมที่ดีของแมว หรือนำแมวมาเปรียบในด้านดี คือ การนำ

พฤติกรรมของแมวมาสื่อความหมายในทางที่ดี พบ 6 จำนวน ได้แก่

แกงจืดจิ้งจู้คุณเกลือ หนูกัดเลื้อจิ้งจู้คุณแมว-
“ตามปกติเกลือเป็นของธรรมดา ๆ ราคาถูก หาซื้อได้ทั่วไป คนจึงไม่ค่อยได้คิดถึงคุณค่าของเกลือ แต่พอไม่มีเกลือ อาหารที่ปรุงจะมีรสจืดชืด ถ้าได้เกลือเติมลงไปสักนิด อาหารก็จะมีรสชาติดีขึ้น ทำนองเดียวกับแมวซึ่งเป็นสัตว์เลี้ยงในบ้าน เห็นหนูเป็นไม่ได้ต้องไล่ตะครุบจับฆ่าเสียเป็นประจำ บ้านใดมีแมวจึงไม่ค่อยมีหนู แต่คนไม่ค่อยใส่ใจในเรื่องนี้มากนัก เพราะเห็นเป็นเรื่องธรรมดา ต่อเมื่อไม่มีแมวกอยจับหนู และหนูมากัดเลื้อผ้า ข้าวของเสียหาย จึงเริ่มคิดได้ว่า เพราะขาดแมวมาคอยจับหนูนั่นเอง จำนวนแกงจืดจิ้งจู้คุณเกลือ หนูกัดเลื้อจิ้งจู้คุณแมว จึงหมายถึง สิ่งที่มีคุณค่าอยู่ในตัวเอง แต่คนมองไม่เห็นคุณค่าหรือความสำคัญของมันต่อเมื่อขาดสิ่งนั้นไปจึงตระหนักถึงคุณค่าของสิ่งนั้น” (หนูนะไมใช่อีหนู, 2550)

ขี้แล้วกลบเป็นแมว ขี้แล้วแจวเป็นหมา-
หมายถึง “คนดีทำแต่สิ่งที่ดี ตรงข้ามกับคนชั่ว” (ประเทือง คล้ายสุบรรณ, 2528, น.28)

พวกหนูคู้ขยะ พวกแมงกึ่งขยะ- จำนวนนี้เป็นจำนวนสมัยใหม่ หมายถึง “พวกหนูเป็นพวกที่ชอบขุดคู้ขยะจนเลอะเทอะ เหมือนมนุษย์ที่ชอบขุดคู้ปัญหามาละเลงกัน กล่าวหาว่าร้ายกันจนเลอะเทอะโดยไม่มีทางออก...ส่วนแมวเป็นพวกรักสะอาด จะคาบขยะไปทิ้งข้างนอกหรือนอกบ้านที่ตนอยู่ เหมือนมนุษย์ที่ชอบหาทางออกของปัญหาพยายามหาทางแก้ปัญหา...ดังนั้นอยากเป็นคนมีค่า อย่าทำตัวเหมือนหนูที่ชอบปัญหา” (อัคร ศุภเศรษฐ์, 2545, น.78)

แมวเก้าชีวิต- หมายถึง “ผู้ที่ประสบความสำเร็จหลายครั้ง ก็ยังกลับมาล้มเหลวหรือ

ชื่อเสียงได้ดังเดิม” (พจนานุกรมฉบับมติชน, 2547, น.694) จำนวนนี้สันนิษฐานว่าน่าจะมาจากลักษณะของแมวที่สามารถเอาตัวรอดจากการตกจากที่สูง คนจึงตระหนักถึงความตายยากของมัน

แมวมอง- “ความหมายเดิมของจำนวน “แมวมอง” ใช้เป็นชื่อเฉพาะ หมายถึงกองทหารที่มีหน้าที่คอยเหตุ คือ คอยระวังเหตุการณ์ต่างๆ คงจะเปรียบกับอาการของแมวกองทหารนี้บางที่เรียกว่า “แมวเซา” แต่ต่อมากองทหารนี้เลิกไปแล้ว ปัจจุบันจึงมีผู้นำจำนวน “แมวมอง” มาใช้เรียกคนที่มีหน้าที่คอยหาผู้มีความสามารถหรือสวยงามมาเป็นดารา บางทีก็เรียกเต็มๆว่า “แมวมองดารา”” (ไขลิริ ปราโมช ณ อยุธยา, 2529, น.97)

แมวไม่อยู่หนูรำใจ, แมวไม่อยู่หนูละเลิง, แมวไม่อยู่หนูรำใจ แมวมาหลังคาเปิง- จำนวนนี้นำแมวมาเปรียบในด้านดีคือเปรียบแมวเป็นผู้ใหญ่ที่คอยควบคุมดูแลพฤติกรรมความซุกซนของเด็กหรือเปรียบเป็นหัวหน้าที่คอยควบคุมลูกน้องให้ตั้งใจทำงาน ดังที่ บุญลิริ สุวรรณเพชร (2538, น.247) ได้ให้ความหมายไว้ว่า “ผู้ใหญ่ไม่อยู่ พวกเด็ก ๆ ก็เล่นกันสนุกสนานเจี๊ยวจ๊าวซุกซนกันได้เต็มที่ ข้าวของอาจแตกหักเสียหาย ครั้นผู้ใหญ่กลับมาเห็นข้าวของกระจัดกระจายไม่เป็นระเบียบเรียบร้อย พวกเด็ก ๆ ก็จะถูกทำโทษหรือไม่ก็ถูกดุว่ากล่าวไปตามเรื่อง จำนวนนี้นำไปใช้กับลูกน้องที่ไม่ตั้งใจปฏิบัติงานและไม่อยู่ในระเบียบวินัยขณะที่หัวหน้าไม่อยู่ด้วยความหมายตามคำพังเพยบทนี้หมายความว่าแมวไม่อยู่ พวกหนูทั้งหลายซึ่งเป็นลูกไล่ของแมวก็กวักกันออกมารีเล่นได้ตามสบาย เมื่อแมวกลับมาเจอจะตบหนูกำลังเล่นสนุกสนานกันอยู่ ก็ถูกแมว

ไล่ตะครุบเพื่อจับกินเป็นอาหาร พวกหนูทั้งหลาย ก็ต้องพากันวิ่งหนีจนหลังคาบ้านแทบพัง”

1.3 ส่วนวนที่มาจากพฤติกรรมโดยทั่วไปของแมว คือการนำพฤติกรรมของแมวมาสื่อความหมายโดยทั่วไป ไม่ได้สื่อความหมายว่าดีหรือไม่ดี พบ 3 ส่วนวน ได้แก่

กลัวเหมือนหนูกลัวแมว- ส่วนวนนี้เอาลักษณะของหนูที่กลัวแมวมาเปรียบ“หมายถึงกลัวผู้อื่นมากๆ ส่วนวนนี้ใช้เฉพาะกับผู้ใกล้ชิดหรือคุ้นเคยกัน เช่น ญาติพี่น้อง สามิภรรยา หรือผู้ทำงานร่วมกัน” (สำนักงานราชบัณฑิตยสภา, 2556)

เป็นหนูกับแมว, เหมือนหนูกับแมว- “หมายความว่า เกรงกลัวกัน ส่วนวนนี้เอาหนูที่กลัวแมวมาเปรียบ” (กาญจนานาคพันธุ์, 2522, น.620)

บึ้งปลาประชดแมว, หุงข้าวประชดหมา บึ้งปลาประชดแมว- ส่วนวนนี้เป็นการนำพฤติกรรมชอบกินปลาของแมวมาเปรียบ “หมายถึง ทำประชดหรือแกล้งแสดกดันที่ไม่ถูกต้อง ส่วนวนนี้เอาแมวมาเปรียบคือ แมวชอบชอบกินปลา ยิ่งบึ้งปลาให้แมวกินมากเท่าใด แมวก็ยิ่งชอบ แมวกินสบายไป ส่วนตัวเองกลับเสียผลมากขึ้น ไม่ได้ประโยชน์อะไรเลย” (กาญจนานาคพันธุ์, 2522, น.232)

1.4 ส่วนวนที่มาจากพฤติกรรมที่ไม่ได้เป็นโดยธรรมชาติของแมว คือการนำพฤติกรรมหรือกิริยาอาการใดๆที่แมวไม่สามารถกระทำได้หรือไม่ใช่พฤติกรรมโดยธรรมชาติของแมวมาเปรียบเพื่อใช้สื่อความหมาย พบ 2 ส่วนวน ได้แก่

จับแมวแจวเรือ จับเสือโกนา- หมายถึง “ทำสิ่งที่เป็นไปไม่ได้ ไม่สำเร็จ” (ประเทือง คล้ายสุบรรณ, 2528, น.28) นอกจากนี้พีระพล ณะพานิช(2534, น.27) ได้อธิบายไว้ดังนี้

“จับแมวแจวเรือ จับเสือโกนา
วางงานผิดท่า วางคำผิดคน”

หลอกแมวให้กินขิง หลอกลิงให้กินข้า- หมายถึง “หลอกให้ทำในสิ่งที่เป็นไปไม่ได้” (อุทัย ไชยานนท์, 2540, น.166)

2. ส่วนวนเกี่ยวกับแมวที่มาจากนิทานพื้นบ้าน ในที่นี้พบ 1 ส่วนวน ได้แก่

ที่เท่าแมวดิ้นตาย- “ส่วนวนนี้มีความหมายว่า ที่ดินที่มีเนื้อที่น้อย มูลของส่วนวนมาจากเรื่องศรีธนญชัยขอพระราชทานที่เท่าแมวดิ้นตายพระเจ้าแผ่นดินคิดว่าเป็นที่เล็กน้อยก็โปรดให้ ศรีธนญชัยเอาแมวมาผูกแล้วไล่ตีแมววิ่งไปมาจนแมวตายก็ได้ที่ดินมากมาย ตามเรื่องเป็นที่ดินมาก แต่ที่เอามาใช้เป็นส่วนวนหมายถึงที่ดินเล็กน้อย เช่น เห็นที่ดินผืนเล็กจำกัดอยู่เพียงนิดเดียว ไม่ใหญ่โตอะไร ก็พูดว่าที่เท่าแมวดิ้นตาย” (กาญจนานาคพันธุ์, 2522, น.458)

3. ส่วนวนที่มาจากอวัยวะของแมว ในที่นี้พบเพียง 1 ส่วนวน ได้แก่

ตีนแมว- เป็นส่วนวนสมัยใหม่ที่คนไทยยังใช้อยู่ทุกวันนี้ หมายถึง “พวกเล็กเล็กขโมยน้อย” (มัทนี ตูลยาทร, 2553, น.7) ส่วนวนนี้มีที่มาจากลักษณะอุ้งเท้าของแมวที่มีขนปกคลุม เวลาเดินหรือกระโดดจึงมีเสียงเบาหรือแทบจะไม่ได้ยิน จึงนำมาใช้เรียกพวกหัวขโมยย่องเบาต่างๆ

4. ส่วนวนเกี่ยวกับแมวที่มาจากความเชื่อและประเพณี ในที่นี้พบ 2 ส่วนวน ได้แก่

ย้อมแมวขาย- ส่วนวนนี้มาจากความเชื่อที่ว่าแมวเป็นสัตว์แห่งโชคลาภ หมายถึง “ตกแต่งคนหรือของที่ไม่ดี เพื่อหลอกหลวงให้ผู้อื่นเชื่อว่าดี สมัยก่อนคนไทยนิยมเลี้ยงแมวกินเกือบทุกหลังคา

เรือน มีการเสาะหาแมวที่มีลักษณะดี ๆ มาเลี้ยง ด้วยเชื่อว่าจะทำให้คุณให้โชค การเลี้ยงก็เลี้ยงกัน อย่างดี มีตำราว่าด้วยการเลี้ยง บ้างอาบน้ำทา ขมิ้น บ้างทาขมิ้นผสมปูนแดง เรียกว่าข้อมแมวให้ เป็นสีต่างๆ เมื่อคนนิยมเลี้ยงและเสาะหาแมวที่มี ลักษณะดี การข้อมขนแมวที่เป็นสีต่างๆ กลายเป็นการซ่อนเร้นสีหรือลักษณะที่ไม่ สวยงามของมันเอาไว้ได้ สำนัก “ข้อมแมวชาย” อาจเกิดมาจากสาเหตุนี้ก็เป็นได้” (อนันท์ เมธิตา นนท์, 2548, น.256-257) นอกจากนี้บุญศิริ สุวรรณเพ็ชร์ (2538, น.265) ยังให้ความหมาย ของสำนวนนี้ไว้อีกความหมาย สรุปได้ดังนี้ “หลอกลวงลูกค้าหรือคนที่มาติดต่อเอาสิ่งที่ไม่ดี ไม่มีคุณภาพปลอมทำเป็นสิ่งมีคุณภาพเพื่อมา จำหน่ายแก่ลูกค้าหรือผู้มาติดต่อก่อนนั้น แต่เดิม หมายถึงเฉพาะการเอาหญิงที่เคยเสียตัวให้ชาย อื่นมาแล้วบอกว่า เป็นหญิงสาวบริสุทธิ์เพื่อเสนอ หรือแนะนำแก่ชายหรือผู้มาติดพัน หรือกรณีแม่ เล้าหรือเจ้าของช่องโสเภณีแนะนำลูกค้ามาเที่ยว หาความสำราญว่าหญิงงามที่มาใหม่คนนี้ยังม่เคย ผ่านมือชายมาก่อนเลย เพิ่งจะมา “หาเงิน” ที่เล้า หรือช่องนี้แห่งแรก ซึ่งที่จริงเคยเป็นโสเภณีมา นานแล้วแต่เปลี่ยนที่หาเงินใหม่”

อยู่เรือนเหมือนก้อนเล้า ฝ้าเรือนเหมือนแมว คราว- หมายถึง “อยู่กับเหย้าเรือนไม่ให้ไปไหน ก้อนเล้า หมายถึง หินบดยา หรือก้อนอิฐที่ใช้เป็น เตาไฟโดยวางหินสามก้อนเป็นสามเหลี่ยมสำหรับวาง หม้อข้าวแกงเพื่อหุงต้มอาหาร ในสมัยก่อนจะมี ก้อนเล้าทุกละเอียด เรือน ส่วนแมวคราว หมายถึง แมวตัวผู้ แก่ รูปร่างใหญ่ หน้าตาดูน่ากลัวและมี หนวดยาว มักจะอยู่บ้านไม่ยอมออกเที่ยวไปไหน เหมือนแมวหนุ่มๆ เช่น จงอายุหมั่นขยันยืน ให้ อยู่เรือนเหมือนก้อนเล้า ให้ ฝ้าเรือนเหมือน

แมวคราวนะหลาน” (กระทรวงศึกษาธิการ, 2543. น.346)

นอกจากสำนวนที่กล่าวมาข้างต้นแล้ว ยังมีสำนวนที่แมวเข้าไปเกี่ยวข้องกับอีก 4 สำนวนที่ ผู้เขียนไม่ได้จัดหมวดหมู่ไว้ เนื่องจากยากในการ จำแนก ได้แก่

ใช้แมวขอไปไฟ ใช้ปลาไหลไปลงรู- หมายถึง “ส่งเสริมคนให้ไปทำในทางที่เขาชอบ” (ประเทือง คล้ายสุบรรณ, 2528, น.28)

ปิดประตูตีแมว- หมายถึง “รังแกผู้ไม่มีทาง หนีรอดออกจากที่กักขัง เช่น กักขังคนไว้ในห้อง เพื่อประทุษร้าย สำนวนนี้เป็นการเปรียบเทียบ คนขังแมวไว้ในห้องโดยการปิดประตูไม่ให้มันออก แล้วก็ไล่ตีมัน มันก็ไปไหนไม่รอดต้องถูกตีจนตาย นำมาใช้กับพฤติกรรมที่กักขังคนไม่ให้ออกจากที่ กักขังนั้น แล้วก็ทำการประทุษร้าย ข่มขืน หรือ ทำทารุณกรรมต่างๆได้ตามอำเภอใจ เพราะผู้ที่ ถูกกักขังไปไหนไม่รอด” (บุญศิริ สุวรรณเพ็ชร์, 2538, น.198)

เปียกเหมือนเหยือกแมว- สำนวนนี้หมายถึง “เปียกจนเหลวละ” (เพ็ญแข วัจนสุนทร, 2522, น.7)

แมวขี้พระเจ้า- หมายถึง “คนไม่เก่งที่เข้า อาศัยอยู่ในความคุ้มครองของผู้ใหญ่หรือผู้มี อำนาจวาสนา เพื่อเอาเป็นที่พึ่ง เข้าไปเคลือบคลอ อยู่กับผู้ใหญ่เพื่ออาศัยบารมีท่านคุ้มครอง เปรียบ เหมือนแมวที่อยู่กับพระเจ้า” (ไชยศิริ ปรจโมช ณ อยุธยา, 2529, น.228)

สรุป

จากที่กล่าวมาทั้งหมดข้างต้นจะเห็นว่าแมว เป็นสัตว์ที่มีความผูกพันใกล้ชิดกับคนไทยมาอย่าง ยาวนาน การที่แมวเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งในสำนวน ไทยก็ได้สะท้อนให้เห็นถึงลักษณะของคนไทยที่

ชัดเจนประการหนึ่งคือ คนไทยเป็นคนช่างสังเกต รู้จักหยิบยกสิ่งที่อยู่ใกล้ตัวมาประดิษฐ์เป็น ถ้อยคำสำนวนที่แฝงไปด้วยความหมายลึกซึ้งเพื่อใช้ในการอบรมสั่งสอนหรือให้ประพฤติในกรอบที่ สังคมได้วางเอาไว้ อีกทั้งยังสะท้อนให้เห็นถึง ทัศนคติของคนไทยที่มีต่อแมว จะเห็นว่าสำนวน ข้างต้น โดยส่วนใหญ่มักจะนำลักษณะหรือ พฤติกรรมของแมวมาสื่อความหมายในแง่ลบ แต่ หากจะสรุปว่าแมวในทัศนคติของคนไทยเป็นสัตว์ ที่ไม่ดีเห็นจะไม่ถูกต้อง เพราะยังมีอีกหลาย สำนวนเช่นกันที่เอาพฤติกรรมของแมวมาสื่อ ความหมายในทางที่ดีและหากพิจารณาร่วมกับ ความเชื่อและประเพณีจะพบว่าแมวถือเป็นสัตว์ มงคล จึงสรุปได้ว่า “แมว” ในทัศนคติของคนไทย มีทั้งแง่ดีและไม่ดีขึ้นอยู่กับการมองเป็นกรณีไป เช่น กินบนเรือนขึ้นบนหลังคา สำนวนนี้มาจาก พฤติกรรมของแมวที่ถูกมองว่าเป็นการกระทำที่ ไม่ดี ใช้ในความหมายว่าเนรคุณเจ้าของบ้าน ในขณะที่สำนวนแกงจืดจึงรู้คุณเกลือ หนูกัดเลื้อย จึงรู้คุณแมว กลับมองว่าแมวเป็นสัตว์ที่มีคุณ เพราะคอยไล่จับหนูในบ้าน เป็นต้น

บรรณานุกรม

กระทรวงศึกษาธิการ. กรมวิชาการ, ศูนย์พัฒนา หนังสือ. (2543). *สำนวนไทย*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.

กาญจนานาคพันธ์. (2522). *สำนวนไทย(ก-ป)* (พิมพ์ครั้งที่3). กรุงเทพฯ: เจริญรัตน์การ พิมพ์.

ไขลิริ ปราโมช ณ อยุธยา. (2529). *การ เปลี่ยนแปลงถ้อยคำและความหมายของ สำนวนไทย* (พิมพ์ครั้งที่2). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

(จัดพิมพ์งานวิจัยเกี่ยวกับภาษาไทย เนื่อง ในโอกาสเฉลิมฉลอง 700 ปี ลายสีไทย) ดนัย เมธิตานนท์. (2548). *บ่อเกิดสำนวนไทย* (พิมพ์ครั้งที่1). กรุงเทพฯ: จุฬ พับลิชชิง.

บุญลิริ สุวรรณเพ็ชร์. (2538). *อธิบายสำนวน สุภาสิต และคำพังเพยไทย* (พิมพ์ครั้งที่1). กรุงเทพฯ:โรงพิมพ์พีพีริ้นติ้งกรุ๊ป.

ประเทือง คล้ายสุบรรณ. (2528). *สำนวนไทย* (พิมพ์ครั้งที่8). กรุงเทพฯ: ร.พ.สุทธิสาร การพิมพ์

พจนานุกรมฉบับมติชน. (2547) (พิมพ์ครั้งที่1). กรุงเทพฯ: พิฆเณศ พริ้นติ้ง เซนเตอร์.

พีระพล ธนะพานิช. (2534). *ร้อยกระบวณ สำนวนไทย*. กรุงเทพฯ: ด่านสุทธาการ พิมพ์.

เพ็ญแข วัจนสุนทร. (2522). *คำนิยมสำนวนไทย*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์วิทยาการ.

มัทนี ตุลยาทร. (2553). *716 สำนวนไทย*. กรุงเทพฯ: สุวีริยาสาส์น.

สมร เจนจิจะ. (2457). *ภาสิตล้านนา* (พิมพ์ครั้งที่3). กรุงเทพฯ: พิมพ์ดี.

สุทธิ ภิบาลแทน. (2539). *หนังสือลักษณะไทย ชุด รณรงค์วัฒนธรรมไทย สำนวนสุภาสิตคำ โคลง*. กรุงเทพฯ: ไทพั้น อินเตอร์ แอคท์.

เสฐียรโกเศศ. (2551). *ประเพณีเกี่ยวกับชีวิต* (พิมพ์ครั้งที่4). กรุงเทพฯ: ศยาม.

สำนักงานราชบัณฑิตยสภา. (2557). *เรื่องแมวๆ*. สืบค้นเมื่อวันที่ 27 มีนาคม 2559, จาก <http://www.royin.go.th/?knowledge=เรื่องแมว-๗-๘-มกราคม-๒๕๕๗>.

สำนักงานราชบัณฑิตยสภา. (2557). *หนู*. สืบค้น เมื่อวันที่ 27 มีนาคม 2559, จาก <http://www.royin.go.th/?knowledge=หนู-๗-กันยายน-๒๕๕๖>.

สำนวนไทยที่เกี่ยวกับแมว. (2555). สืบค้นเมื่อ
วันที่ 22 เมษายน 2559. จาก
www.catlikelove.com/knowledge/
สำนวนไทยเกี่ยวกับแมว/
ราชบัณฑิตยสถาน. (2551). รู้ รัก ภาษาไทย เล่ม
1 ฉบับราชบัณฑิตยสถาน. กรุงเทพฯ:
โรงพิมพ์ดอกเห็บ
หุนะไมโซอิฮุ. (2550). สืบค้นเมื่อวันที่ 22
เมษายน 2559. จาก
<http://katana.blog.shinobi.jp/>
สำนวนไทย/หุนะไมโซอิฮุ.
เหมพันธ์ เหมวรรณันท์. (2542). แมว *THE CAT*
(พิมพ์ครั้งที่3). กรุงเทพฯ: เอเชีย แปซิฟิก
พริ้นติ้ง.
อัคร ศุภเศรษฐี. (2545). สุภาชิตโบราณ สุภาชิต
สมัยใหม่. กรุงเทพฯ: พลัสเพรส.
อุทัย ไชยานนท์. คำพังเพยละคำอุปมาอุปมัย.
กรุงเทพฯ: น้ำฝน.
อุทัย ไชยานนท์. (2540). สำนวนไทย (พิมพ์ครั้งที่1). กรุงเทพฯ: น้ำฝน.

...บทความวิชา ท.329 ภาษาและวัฒนธรรมไทย

ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2558.